

remek kötetéről értekezve a következő idézet kerül elő: „Gérüön ledermedt, mint nyúl / a fényszóróban”, amihez aztán egy halk zárójelben hozzát teszi: „(122 — talán jobb lenne itt: »a fényszóró előtt«)” (Műút, 2018/65). És tényleg jobb lenne. Vagy ahol azt észrevételezi, hogy néhol nem jönnek ki jól a szöveg sorai a könyvformátum miatt, pedig a ritmus szempontjából ez különösen fontos lenne, akkor még ezt a „pediget” meg a feltételes módot sem teszi hozzá, egyszerűen rávezet, megmutat, nem szájbarág, nem kijelent és bizonygat, nem is érvel, csak odatartja, nézd, ez ilyen, dönts el, jól van-e így.

Krupp József tehát egy olyan kritikusi attitűd képviselője, amire mindenképpen érdemes felhívni a figyelmet — reménye-

ink szerint ehhez a Szinva-díj is hozzájárulhat valamiképpen. Ahogy természetesen és még inkább az is, hogy a díjazott egyetemi oktatóként is folyamatosan ezen dolgozik. És bár jelen kontextusban, mivel itt és most a kortárs irodalom területéhez vagyunk közelebb, kevés szó esett akadémiai munkásságáról, ismét szeretném hangsúlyozni, hogy ennek a kettős működésnek a következményeképpen igen sokat nyerne az, akik kritikáit figyelemmel kísérik.

Meggyőződésem, hogy a kuratóriumi döntés, aminek folyamán Krupp Józsefet a Szinva-díjasok között köszönhetem, a díj presztízsét növeli. A kuratórium és a magam nevében is szívből gratulálok Józsefnek Szinva Irodalmi Díjához!

Klasszika-filológia, kortárs irodalom és kritikaírás dinamikus egysége

(Beszélgetés Krupp Józseffel,
a Szinva Irodalmi Díj
Szakirodalmi kategóriájának
2021. évi nyertesével)

Ósz Gergely fotója

Ósz Gergely fotója

Vásári Melinda: Üdvözlök mindenkit! Azt a könnyű és hálás feladatot kaptam, hogy egy beszélgetés formájában Szinva-díjasként üdvözöljem és mutassam be Krupp Józsefet. Amint a laudációból is hallhattuk, nagyon sokszínű a munkásságod, és bár be lettél mutatva klasszika-filológusként, kritikusként és a latin tanszék oktatójaként, én még mindig nem vagyok benne biztos, hogy ez a hármas leírhatja mindazt, amivel foglalkozol. Te mit válaszolnál arra, hogy mi a foglalkozásod?

Krupp József: Képzettségem szerint klasszika-filológus vagyok. Mondhatnám magam egyszerűbben filológusnak is, és nem tiltakozhatnék az irodalomtudós megjelölés ellen sem. Kritikus viszont inkább csak mellékállásban vagyok, mert az egyetemi munka és a tudományos projektek mellett a kritikaírásra sokszor nem jut idő. A tanítás ezzel szemben folyamatos, az utóbbi tizennyolc évben csak három olyan félév volt, amikor nem tanítottam. Ami tehát az időt és az energiát illeti, mindig a tanítás élvez elsőbbséget, vagyis, a kérdésre válaszolva, elsősorban mégis tanár vagyok.

VM: Úgy érzem, hogy ugyanakkor nem szétválaszthatók nálad ezek a szerepek: a klasszika-filológia felől vagy azzal párhuzamban közelítesz kortárs irodalmi művekhez, kortárs művekről írsz kritikát, és kritikaírást tanítasz, mindez pedig egy dinamikus egységben létezik nálad, amit nagyon pozitív dolognak tartok. Hogy alakult ez így?

KJ: Biografikusan kérdezed, hogy hogyan alakult?

VM: Ahogy szeretnéd.

KJ: Ezt a dinamikus egységet akár kettősségnek is mondhatnánk, hiszen végső soron egy Borbély Szilárdról szóló tanulmánynak nincs feltétlenül köze a klasszika-filológiához. De hát személyemben olyan ember olvassa Borbély szövegeit, aki antik szövegeken edződött, és a figyelmének a természete ennek megfelelően alakult. Olykor persze tematikus összefüggés is van a különböző területek között, például ha az antik hatásokat vizsgálom egy kortárs költőnél, mondjuk, Anne Carsonnál, amit Gábor kedvesen meg is említett a laudációjában. Ezt a nagyszerű művet nyilván antikusként is olvastam. Életrajzi értelemben ez úgy alakult, hogy latin és ógörög szakos voltam, meg magyar szakos is. A kortárs magyar irodalom már gimnazistaként érdekelt, és ez nem szűnt meg az egyetemem sem. Aztán valamikor el kellett dönteni, hogy mivel akarok elsősorban foglalkozni, ez pedig a római irodalom lett, a középpontban Ovidiusszal. Ennek ellenére továbbra is foglalkoztatott a kortárs irodalom, és már a disszertációm készítése közben írtam egy dolgozatot Borbély Szilárd *Halotti Pompájáról*. Meg is jelent, és mivel nemcsak nagy kedvvel csináltam, hanem mások is bátorítottak a további munkára, folytattam. Említetted a kritikatanítást. A latin tanszéken tanítok az ELTÉ-n, elsősorban irodalmat, de latin nyelvet és irodalomelméletet is. Az ELTÉ-n működik egy kreatívírás-képzés,

ennek az egyik alapítója volt a tanszékvezetőm, aki megkérdezte, hogy ha már úgylis írok kritikákat, nem próbálnám-e meg tanítani is. Ez nagyszerű feladatnak bizonyult. A kritikairás valóban tanítható, tanulható, és persze közben én is sokat tanulok.

VM: Úgy tűnik, ezen az úton egyszerre vezettek a véletlenek és az érdeklődés. Borbély Szilárd neve máris nagyon sokszor elhangzott, nem véletlen. Az ELTE BTK Klasszika-filológia honlapján a profilodon található válogatott előadások közt az első tétel Borbély Szilárd lírai munkásságáról szól. Ez egy német előadás volt, amelyet Berlinben 2019-ben tartottál, és a címe magyarul „Mítosz, test és grammatika Borbély Szilárd késő lírai műveiben”. A cím árulkodik, hogy a klasszika-filológia is ott van a háttérben az elemzési szempontok között — esetleg tudnál erről mesélni egy kicsit? Szerintem nagyon izgalmas.

KJ: Ez az utolsó előadás, amely szerepel az egyetemi honlapon, még a pandémia előtti békeidőkből való: a berlini hungarológiai tanszéken 2019 decemberében tartottam, amikor a magyar irodalom professzora, Lőrincz Csongor meghívott a kortárs magyar költészetéről szóló kurzusába. Azért is döntöttünk úgy, hogy Borbély Szilárd költészetéről beszéljek majd, mert a Suhrkamp Kiadónál a *Nincstelének* és a töredékben maradt *Kafka fia* után éppen akkor jelent meg Borbélytól egy verseskötet. Az előadásom az utolsó Borbély-versekről szólt, ezek máig nem jelentek meg kötetbe rendezve, a Jelenkor a következő könyvhétre tervezi a kiadásukat. A verseket már közölték folyóiratokban, sőt, Borbély a könyv kéziratával is elkészült, és a *Bukolikáját* vagy *Bukolikájában* címet adta neki. A három vizsgált szempont, a mítosz, a test és a grammatika eléggé széttartónak tűnik, de valójában csak néhány rétegét fedik le a nagyon gazdag és sűrű szövésszerű költői anyagból álló kötet poétikai kérdéseinek. A versek a *Nincstelének* irodalmi vidéken játszódnak, azt mondhatnánk, az ott megrajzolt térnek látjuk itt árkádiai változatát, melyben megjelennek mitikus színek is. Borbély Szilárd a regényből ismert világot értelmezi át azáltal, hogy benépesíti antik istenekkel, legalábbis az istenek nyelvi jelenlétével. A test képzete Borbélynál már korábban fontossá vált, elég csak *A Testhez* című kötetére utalni. Az utolsó versekben nagyon fontos az emberi és állati testek jelenléte a sajátosan bukolikus térben. Ami pedig a harmadik szempontot illeti, ebben a megjelenés előtt álló kötetben van két nagy vers, illetve egy vers, két változatban. A Szuromi Lajos halálára írt halotti versről van szó, ebben a lírai hang nagyon bonyolult módon beszél arról, hogy mit is jelent az élet. Mit jelent egy gondolat, mit jelent a nyelv, és mit jelent az, hogy a létezésünk összefügg a grammatikával, hogy az „én” kimondása mindig grammatikai összefüggésben történik.

VM: Most egy hosszú lista következik, ugyanis nézegetve a publikációs jegyzékedet kiténik, hogy nagyon sokféle szerző és műfaj foglalkoztat — de beszéljenek inkább a nevek, ugyanis kigyűjtöttem jó pár nevet, akiknek a műveiről írtál kritikát:

Kerber Balázs, Szvoren Edina, Anne Carson, Kántor Péter, Várady Szabolcs, Parti Nagy Lajos, Áfra János, Tóth Krisztina, Géher István László, Sopotnik Zoltán, Grecsó Krisztián, Szilasi László, Márton László, Jenei László, Tandori Dezső, Marno János, Lovas Ildikó, Halmai Tamás, Rakovszky Zsuzsa, Vörös István, és mellettük Borbély Szilárd neve vissza-visszatér a publikációs jegyzékedben, ő mintha végigkísérné a munkásságodat. Nekem nagyon izgalmas volt ezeket a publikációkat áttekíteni, ugyanis kritikarovat-szerkesztőként úgy érzem, hogy általában egy-egy kritikus egy adott műfajra, egy adott típusú témára vagy könyvekre „szakosodik”, mondjuk így. Nálad zavarban lennék, ha ki kellene emelnem egy ilyen dobozt, és ezért nagyon kíváncsi vagyok arra, hogy mi vezet a tolladat. Mi az a belső motiváció vagy akár külső körülmény, ami alapján kiválasztod, hogy kikről fogsz írni?

KJ: Eleinte leginkább belső motiváció vezérelt. Kezdetben főleg líráról írtam, mert, egyszerűen fogalmazva, a költészet nagyon érdekelt. Azt hiszem, a lírakritikában találtam meg, ahogy mondani szokták, a nyelvemet, vagy — ami talán még fontosabb — költői szövegeken gondolkodva alakítottam az észjárásomat. Aztán jöttek a felkérések, és a belső motiváció helyére fokozatosan a külső lépett. Persze az a jó, ha az embert olyasmire kéri fel, amire szívesen mond igent. Még jobb, ha eleget is tud tenni a felkérésének — lehetőleg határidőre, de az már az ideális eset —, és nem kell visszaadnia a könyvet, mert esetleg közben rájön, hogy mégsem neki való...

VM: Írtál kritikagyűjteményekről is, például Radnóti Sándor vagy Keresztesi József kritikáiról. Nekem nagyon érdekes, furcsa műfajnak tűnik a metakritika. Egyrészt ez is volna a kérdésem első fele, hogy mit gondolsz erről a műfajról. A másik fele pedig arra vonatkozik, hogy maga a kritikairás-tanítás vagy a kritikaolvasás és a tehetséggondozás is egyfajta metakritikai tevékenység — te hogy látod ezt? Hogy látod a jelentőségét a metakritikának és a kritikairás-tanításnak, a tehetséggondozásnak?

KJ: A metakritika rendkívül fontos. A kritika szerintem önálló diskurzus, de azt is el tudom fogadni, hogy az irodalom részének tekintsük. Mások mellett érvelnek, hogy műveljük inkább úgy, mint akadémiai szövegtípust: a Magyar Tudományos Művek Tárában is gyakran tudományos műként szerepelnek a műkritikák. Persze jelennek meg tudományos folyóiratokban tudományos könyvekről írt tudományos recenziók is, de ezeket nem sorolnám a szoros értelemben vett kritikák közé. A kritikák és kritikakötetek megjelenése nagyon fontos az irodalmi élet, az irodalmi diskurzus szempontjából: a kritikáról szóló kritika az irodalmi működés egy fontos elemét teszi mérlegre. A kritikakritika szerintem nem holmi bennfentes dolog, hiszen maga a kritika sem bennfentes műfaj, hanem mindenkinek, vagy ahogy néhány évtizede mondták, minden művelt olvasónak szól. Vagyis mindazoknak, akiket érdekel az irodalom, és érdekel, hogy egy

gyakorlott olvasó mit gondol a szóban forgó könyvről. Fontos, hogy a kritikusai teljesítmények méltatásban részesüljenek, illetve hogy számon kérjék rajtuk a hibákat és gyengeségeket is. Ugyanakkor a kritikakritika jó alkalom arra, hogy a kritika mint önálló diskurzus a saját működésére is reflektáljon: fontos, hogy a kritikusok végiggondolják, miben is áll a tevékenységük lényege, milyen feltételek, elvek és hagyományok határozzák meg gyakorlatukat. A metakritika kifejezést én is szívesen használom. Amikor a kreatívírás-képzésen belül kritikairás-órát tartok, az első feladat mindig metakritika írása, amelyet olykor még egy követ. Olvassuk a folyóiratokat, a *Műutat*, a *Jelenkort*, az *Alföldet* és így tovább, és érdekes kritikákra vadászunk. A hallgatók rövid reflexiót írnak róluk, és egy-két oldalon megvizsgálják, milyen szempontokat vesz figyelembe a kritikus, hogyan érvel, milyen regiszterben szólal meg. Azt mondom, hogy a kritikatanítás is metakritikai tevékenység. Abból a szempontból mindenképpen az, hogy a tanítás, illetve tanulás során nemcsak ellessünk bizonyos fogásokat, hanem szemügyre veszünk kritikusai attitűdöket, miközben kritikák gondolatmenetét elemezzük, fontos pontokon szoros olvasást végezve. A képzés fontos része, hogy a hallgatók jó néhány kritikát elolvasnak. Szerencsére általában erős a felhozatal, van miből válogatni, mert a kortárs kritikái élet meglehetősen élénk. Reflektálunk arra, amit olvasunk, tehát tényleg nevezhetjük ezt metakritikának.

VM: Én úgy látom, hogy ez egy tehetséggondozó műhely is bizonyos szempontból, a *Műútban* is közöltük egy tanítványod írását (a *Műút* portálon: Horváth Dávid: *kell legyen valaki, aki helyre teszi a dolgokat* [Krasznahorkai László: *Herscht 07769. Florian Herscht Bach-regénye*. Magvető, 2021]; jelen számunkban pedig: Rákóczy Krisztina: *Rinocéroszepsz* [Schein Gábor: *Ó, rinocérosz*. Magvető, 2021]), és ha jól tudom, hasonlóan jelent meg hallgatód szövege a *Kulteren* és a *Jelenkorban* is. Én arra volnék kíváncsi, hogy miket választanak a hallgatók egy ilyen szemináriumon a kritikáik témáinak. Látsz-e tendenciát, hogy mi izgatja a fiatalokat, a most kezdő kritikusokat? Milyen művek érdeklik őket?

KJ: Amikor először tartottam ezt az órát, azt vettem észre, hogy a hallgatók ódzkodnak attól, hogy irodalomról írjanak. Inkább tévésorozatokról, színházról akartak írni, vagy éppen zenéről. Említetted a *Kultert*. 2017 tavaszán új albuma jelent meg a Depeche Mode-nak: erről olyan nagyszerű kritikát írt az egyik hallgató, hogy ez lett az első publikációja a *Kulteren*, ahol aztán rendszeres szerző is lett. Ez persze a legjobb, ami egy kritikaírás-kurzuson történhet. Néhány éve már sikerül elejét vennem annak, hogy a hallgatók csak más művészeti ágak alkotásairól írjanak. Aki kreatív írást tanul, annak nyilvánvalóan ismernie kell a kortárs irodalmat, legalábbis ismerkednie kell vele, a kritikairás pedig nagyon hatékony útja az ismerkedésnek. A kurzusomon tehát követelmény, hogy a hallgatók frissen jelentet irodalmi művekről is írjanak. És hogy mi izgatja őket? Egyre többször

olyan szövegek, amelyekre nekem egyébként nem volna rálátásom. A hallgatók nagyon tágan érték az irodalom fogalmát, mintha a szemükben már-már nem is létezne határvonal magas- és populáris kultúra között, vagy legalábbis maguktól nem fogalmazták meg az igényt erre a megkülönböztetésre. Tapasztalatom szerint a fiatal felnőtteknek szóló irodalom is fontos tárgya az érdeklődésüknek. És mintha annak, amit tágan zsánerirodalomnak nevezhetünk, legalább ugyanakkora figyelmet szentelnének, mint a szép- vagy egyszerűen a jelző nélküli irodalomnak. Persze a zsánerirodalom kritikai nyomon követése is nagyon fontos, az előző félévben is írtak e témában ügyes kritikákat. Ami pedig még a fiatal felnőtteknek meg a kamaszoknak szóló irodalmat illeti, idén tavasszal született kritika egy olyan szerző könyvéről, aki egy évvel korábban még hallgatóként vett részt a kritikairás órán: Balássy Fanni regényéről van szó, akitől egyébként már a *Műút* is közölt szöveget.

VM: Most egy kicsit visszadobom a labdát, hogy téged mi foglalkoztat manapság a leginkább. És itt gondolnék a mai irodalomra is, és arra is, hogy most éppen mivel dolgozol. Mi az, ami olyan probléma, kérdés, ami most nagyon izgat és foglalkoztat téged?

KJ: Ami a magyar irodalmat illeti, egy csomó minden érdekel. Amit most be kell fejezmem, az egy kritika Mesterházi Mónika még tavasszal megjelent könyvéről. Kántor Péter posztumusz kötete sok szempontból fontos nekem. A szerzővel, akinek a verseit huszonhárom éve olvasom, még 2019 tavaszán folytatam beszélgetést az ELTÉ-n egy előadás-sorozat keretein belül, amely a kortárs magyar irodalom és az antikvitás viszonyáról szólt. Ezután írtam a *Trója-variációk* című Kántor-kötetről egy tanulmányt, amelyet a 2020-as tavaszi lezárások előtti napokban még személyesen oda tudtam adni a költőnek. Kántor Péter nagyon fog hiányozni sok-sok magyar versolvasónak. Számos könyvet említhetnék még, de a saját kánonomat nem reklámoznam, a friss könyvheti kiadványokat pedig még nem olvastam. Továbbra is foglalkoztat Borbély Szilárd költészete, és nagyon várom Száz Pál könyvét, mely az életmű zsidó és keresztény rétegeivel foglalkozik. Egyébként pedig filológusként jó ideje foglalkozom filológiaelmélettel. Heidelbergi kolleginámmal, Eva Nollerrel létrehoztunk egy német–magyar projektet, amely latinisták, germanisták és jogászok közötti együttműködésen alapul, a témája pedig az evidencia: az, hogy mit jelent az evidencia a filológia, és mit a jogtudomány számára. Jövő héten lesz konferenciánk, úgyhogy számomra pillanatnyilag ez a téma a legforróbb.

VM: Nagyon szépen köszönöm, köszönjük, és gratulálok még egyszer a Szinva-díjhoz.

KJ: Köszönöm szépen.